

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

**Лексико-семантичні особливості перекладу мальовисів (коміксів) з
індонезійської мови українською**

*Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу
ОПП «Індонезійська сова і література та переклад, англійська мова»
спеціальності 035.064 Філологія.
Східні мови та літератури (переклад включно), перша – індонезійська
Арафєєвої Маргарити Олександрівни*

Науковий керівник:
к.філол.н., асистент Хімаван Прабово
Рецензент:
асистент Налімова А.О.

КИЇВ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ МАЛЬОПИСІВ, ЯК ЖАНРУ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	3
1.1. Мальюписи, як культурне явище. Їх популярність та важливість.....	3
1.2. Особливості графічних коміксів та вебтунів. Популярність у Азії.....	5
1.3. Короткий виклад історії мальюписів в Індонезії.....	6
1.4. Висвітлення позитивних змін у статистиці перекладів азійської графічної літератури серед українських видавництв.....	10
1.5. Використання мальюписів, як інструмент для вивчення мови та практики перекладу.....	12
РОЗДІЛ 2. ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ СПРИЧИНЕНИХ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УСПІШНОГО ПЕРЕКЛАДУ МАЛЬОПИСІВ	15
2.1. Особливості мальюписів, як виду графічної літератури та пов'язані з ними виклики при перекладі.....	15
2.2. Техніки перекладу та важливість їхнього використання у роботі з мальюписами.....	19
2.3. Лінгвістичні відмінності індонезійської мови від української.....	21
2.3.1. Аглютинативний тип.....	21
2.3.2. Редуплікація.....	23
2.3.3. Відмінки та роди.....	25
2.4. Особливості побудови речень в індонезійській мові.....	27
2.5. Лексичні та семантичні особливості індонезійської мови та їх переклад.....	28
2.5.1. Переклад багатозначних слів.....	28
2.5.2. Переклад культурно-специфічної лексики.....	29
2.5.3. Переклад ідіом.....	31
2.5.4. Лексичні способи вираження ввічливості.....	33
2.5.5. Переклад сленгу.....	34
2.5.6. Гра слів в індонезійській мові, особливості перекладу.....	37
2.5.7. Переклад ономапей.....	39
Висновки до другого розділу.....	41
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	42
ДОДАТКИ	43

АНОТАЦІЯ

Темою роботи є визначення та опрацювання технік перекладу зважаючи на лексико-семантичні особливості перекладу мальописів з індонезійської мови українською. Мета цієї роботи - схарактеризувати мальописи, як культурне явище та надати аналіз лінгвістичних та лексичних складників, що роблять процес перекладу коміксів унікальним та ставить нові задачі перед перекладачами. Доведення актуальності перекладу мальописів з індонезійської на українську мову здійснюється зважаючи на історичні дані поширення коміксів у світі та Україні й пов'язаних із цим процесів популяризації іноземної культури, особливо азійської.

Маючи за мету не тільки довести актуальність перекладів індонезійських коміксів для українського читача, а й надати розлоге пояснення щодо особливостей та викликів пов'язаних із перекладом мальописів, в роботі представлений детальний огляд супутніх тем. За допомогою аналізу навчальних та наукових видань, а також тематичних статей було виділено ключові лінгвістичні нюанси та лексико-семантичні особливості індонезійської мови, які мають безпосередній вплив на процес перекладу мальописів. Зважаючи на вищеназвані компоненти проведено аналіз та представлені стратегії для досягнення якісного перекладу. Окрім цього, особливу увагу присвячено опису нюансів перекладу мальописів, як жанру літератури, що тісно пов'язаний з візуальним мистецтвом, правильна інтерпретація якого має вирішальне значення для успішного сприйняття перекладеної роботи читачами.

Таким чином, роботу поділено на дві частини, перший розділ якої має теоретичний характер та присвячений поясненню актуальності перекладу коміксів, як для дозвілля, так і навчання чи перекладацької практики, через їх стрімку популярність, зручність та доступність. Друга частина має практичний характер та презентує опис та вирішення основних особливостей та викликів перекладу мальописів.

Ключові слова: *мальовис, мова джерела, мова перекладу, техніки перекладу, лінгвістичні відмінності, лексико-семантичні особливості, переклад, індонезійська мова, українська мова.*

ABSTRACT

The subject matter of the work is the defining and studying of translation techniques taking into account the lexical and semantic features of translating comics from Indonesian into Ukrainian language. The purpose of this work is to characterize comics as a cultural phenomenon and provide an analysis of linguistic and lexical components that make the process of translating comics unique and poses new challenges for translators. The relevance of translating comics from Indonesian into Ukrainian is proven by taking into account the historical data on the spread of comics in the world and Ukraine, as well as the related processes of popularizing foreign culture, especially Asian.

With the aim of not only proving the relevance of translations of Indonesian comics for the Ukrainian reader, but also providing a comprehensive explanation of the features and challenges associated with the translation of comics, the work presents a detailed overview of related topics. Through the analysis of educational and scientific publications, as well as subject-specific articles, key linguistic nuances and lexical-semantic features of the Indonesian language were identified, which have a direct impact on the process of translating comic books. Taking into account the above components, an analysis was conducted and strategies for achieving high-quality translation were presented. In addition, special attention was paid to describing the peculiarities of translating comic books, as a genre of literature that is closely related to visual art, the correct interpretation of which is crucial for the successful perception of the translated work by readers.

Thus, the work is divided into two parts, the first section of which is theoretical in nature and is dedicated to explaining the relevance of translating comics, both for leisure and for education or translation practice, due to their rapid popularity, convenience and accessibility. The second part is practical in nature and presents a

description and solution to the main features and challenges of translating comic books.

Key words: *comics, source language, target language, translation techniques, linguistic differences, lexico-semantic features, translation, Indonesian language, Ukrainian language.*

ВСТУП

Слідкуючи за сучасними тенденціями у масовій культурі можна помітити стрімкий ріст зацікавлення мальописами серед представників різних вікових груп, статі та соціального статусу. Особливий попит мають перекладені комікси азійського походження, здебільшого японські, корейські та китайські. Однак, відстежуючи висхідні тенденції виробництва мальописів у Індонезії особливо актуальним стає дослідження лексико-семантичних особливостей цієї мови задля висвітлення окремих етапів перекладу мальописів та надання допоміжних матеріалів для полегшення його відтворення українською мовою.

Метою дослідження є аналіз лексико-семантичних особливостей перекладу мальописів в контексті індонезійсько-українського перекладу. Головним завданням для досягнення мети дослідження є викладення та опрацювання лінгвістичних та лексичних складників індонезійської мови, особливо тих компонентів, що є характерними суто для мальописів та створюють виклики при перекладі, адаптації та локалізації. Завданням цієї роботи також є пошук методів вирішення вищезгаданих викликів шляхом ретельного вивчення специфічних компонентів та відмінностей індонезійської мови з подальшими рекомендаціями щодо переваг та недоліків використання тих чи інших технік перекладу та підходів до адаптації тексту мальописів на мову перекладу з урахуванням впливу візуальних складників, що транслюють невербальні повідомлення.

Для досягнення поставленої мети вирішено застосувати низку загальнонаукових методів. При системному аналізі основних компонентів лінгвістичних та лексичних складових індонезійської мови встановлюється обсяг взаємодії між ними у текстах та обґрунтовується вплив детального вивчення цих компонентів на результат перекладу. Аналіз відбувається за допомогою дослідження відповідних навчальних та наукових видань, а також спостереження за тенденціями розповсюдження мальописів у конкретних країнах. За допомогою порівняльного та статистичного аналізу встановлюється співвідношення поширення мальописів та їх перекладу у різних країнах світу. Особлива увага приділяється Індонезії та Україні, висвітлюючи сучасні тенденції зацікавленості аудиторії обох країн графічною літературою та доводиться актуальність даного дослідження.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ МАЛЬОПИСІВ, ЯК ЖАНРУ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1.1. Мальюписи, як культурне явище. Їх популярність та важливість.

Комікс — серія чорно-білих або кольорових розважальних малюнків, що ілюструє розвиток сюжету, представлений мінімальним, здебільшого діалогічним, текстом. Його джерелом є традиція середньовічних мініатюр, емблематика бароко, історії в картинках. [Літературознавча 2007, с. 508] Українською ми можемо перекласти цей термін словом «мальюпис», що етимологічно походить від слів «малюнок» та «писемність», тому вживатиметься, як синонім.

Цей жанр, започаткований у 1892 році у недільних випусках газети «Ігземінер» (Сан-Франциско), швидко поширився в американській гумористичній періодиці. У 1908 художник Г. К. Фішер у роботі «Матт і Джефф» поєднав три визначальні компоненти жанру (головний персонаж, виклад історії в картинках із продовженням, текст), надавши їй форми газетної шпальти. З 20-х ХХ ст. коміксом називають ілюстровану книжку для пересічного читача, сюжети якої розвиваються за однією з поширених тем (шпигунство, вестерни, пригоди та ін.). [Літературознавча 2007, с. 508]

Проте, сьогодні мальюписи охоплюють не тільки притаманні їм жанри розважальної літератури, а й використовуються для того, щоб підіймати соціальні та політичні теми, знайомити поціновувачів із культурою та мовою іноземної країни та робити історію, релігію, мистецтво, ба навіть точні науки доступними та зрозумілими для пересічного читача та молодшої аудиторії. Цей жанр допомагає ефективно й наочно описати складні теми, що полегшує їх засвоєння та спрощує процес навчання.

Світлана Підпригора у своїй статті «Українська графічна проза на її шляху до популярності» зазначає, що «постмодерна цивілізація, що базується на словесній системі вираження думки, починає надавати перевагу візуально-образній формі її подачі, яка значно спрощує зусилля, необхідні для сприйняття інформації. У літературі знаходить вияв орієнтація суспільства на візуальне

засвоєння повідомлення. Комікс та похідний від нього графічний роман якраз і є такими гібридними словесно-візуальними формами, в яких поєднується наратив словесний та візуальний». [Підопригора, 2016]

Наразі, комікси також відіграють важливу роль у глобалізації та поширенні культури й мови, створенні позитивного іміджу країни та розвитку туризму презентуючи країну із позитивного боку новій аудиторії та бувалим поціновувачам країни з якої походить мальопис.

Найяскравішим прикладом поширення таких тенденцій є Японія, яка вдало використала популярність коміксів (які там мають назву «манга») для ознайомлення іноземців із культурою, традиціями та особливостями їх суспільства. Мальописи зіграли не останню роль у зміні іміджу повоєнної Японії та налагодженні відносин із США та іншими країнами. Марк Бейн у його статті для інтернет-порталу «Quartz», зазначає, як «всього за кілька десятиліть глобальний імідж Японії радикально змінився, особливо на Заході. Зміни були настільки різючими, що важко впізнати ту саму країну в цих різних її виглядах. Особливо в Америці, яка має тісні та складні стосунки з Японією з часів Другої світової війни, цей образ еволюціонував від грізного ворога до виробника дешевих автомобілів та гаджетів і, зрештою, до химерної фабрики креативних фантазій». [5]¹ (тут і далі переклад наш. – Арафеева М.О.). У Японії індустрія коміксів зростала експоненціально з періоду після Другої світової війни, перетворившись на найбільшу індустрію коміксів у світі. Сьогодні обсяг бізнесу з коміксами в Японії в 50 разів більший, ніж у Сполучених Штатах (другий за величиною) і займає близько 40% усіх друкованих матеріалів, що публікуються в країні, на відміну від приблизно 3% у США [Pilcher 2005, 90]. Цьому сприяла саме популяризація аніме та манги, що збільшила кількість поціновувачів японської мови та культури й вплинула на збільшення попиту на вивчення японської у вищих навчальних закладах, мовних школах та мобільних

¹ [5] Bain, Marc How Japan's global image morphed from military empire to eccentric pop-culture superpower. URL: <https://qz.com/1806376/japans-image-has-changed-from-fierce-to-lovable-over-the-decades>

застосунках. Ці тенденції також позитивно впливають на туризм та економіку країни. За даними Національної туристичної організації Японії (JNTO) та Японського агентства з туризму (JTA), у 2024 році Японію відвідали близько 36,9 мільйона іноземних туристів, що приблизно на 16% перевищило попередній рекорд у 31,9 мільйона у 2019 році. Багато туристів часто називають мангу та аніме, як причини їхнього зацікавлення цією країною таким чином доводячи важливість культурного впливу та побудови правильного іміджу для світової аудиторії.

1.2. Особливості графічних коміксів та вебтунів. Популярність у Азії.

Одним зі значних періодів для розвитку коміксів стали 1990-ті через появу нового покоління мальовисів у цифровому форматі, доступних виключно в Інтернеті. Такі комікси з'явилися на ранніх етапах розвитку Інтернету, але посправжньому вони почали розвиватися лише з розвитком більш інтуїтивно зрозумілих графічних інтерфейсів користувача, починаючи з Mosaic у 1993 році, а наступного року — Netscape. [Peterson 2010, 234]

Сьогодні, все помітнішої популярності набувають цифрові версії коміксів та графічні романи, що створюються за допомогою комп'ютерної графіки. Такі види мальовисів також часто називають вебтуни. Назва походить від комбінації англійських слів «вебсайт» (website) та «мультфільм» (cartoon). Також, слово вебтун стало загальною назвою, якою позначають комікси, що публікуються у південнокорейському мобільному застосунку WEBTOON (від NAVER). На початку 2000-х років вебтуни виникли, як історії у форматі так званої «снєк-культури», що давала можливість отримати коротку розважальну історію на читання якої витрачаєш 15-30 хвилин.

У 2021 році WEBTOON NAVER налічував понад 12 мільйонів користувачів з Індонезії, Таїланду та Тайваню. Поціновувачі з Індонезії охопили понад половину цієї кількості, що зробило її найбільшим ринком у всій Південно-Східній Азії. Натомість на початку 2024 року, LINE WEBTOON повідомив про 169 мільйонів активних користувачів щомісяця по всьому світу, причому Індонезія зробила значний внесок. [4]² Ця велика база користувачів

² [4] Asia's Sleeping Tiger, Awakened: Indonesian Webtoon Market. URL: <https://ccci.am/asias->

створює сильний стимул для місцевих творців. Індонезійські студії отримують визнання як на місцевому, так і на міжнародному рівні, оскільки місцева індустрія коміксів продовжує зростати. Серед студій, що розвиваються, є *Kisai Entertainment*, яка отримала визнання минулого грудня після здобуття фінансування у розмірі 1 мільйона доларів США від японської компанії вебтунів *Sorajima* та місцевої ігрової фірми *Anjary Jaya Raya*. [6]³ У застосунку з'являється все більше робіт створених авторами з Індонезії, що створює попит на перекладачів, які можуть інтерпретувати та адаптувати графічні романи для іноземної аудиторії.

1.3. Короткий виклад історії мальованих коміксів в Індонезії.

Історія індонезійського коміксу, що мають назву *sergam* (скорочення від *cerita bergambar* – ілюстрована історія), починається з середини ХХ ст. виникаючи, подекуди, як спосіб пропаганди, залучення широких верств населення та молоді до політичних та суспільних рухів, а іноді й протидіяти окупаційній владі. Чудовим прикладом може слугувати робота «*Kisah Pendudukan Jogja*», в якій розповідалося про агресію голландських військ у місті Джок'якарта, що була опублікована щоденною газетою «*Pikiran Rakyat*» у Бандунзі. Деякі критики називають це першим коміксом від індонезійського автора. [Karna 2007, 312] Таким чином, комікси набули популярності серед неурядових організацій, які використовували їх для просування своїх цілей. [Lent 2015, 332]

Під час японської окупації (1943-1945), війни за незалежність (1945-1948) та перших років після здобуття незалежності карикатури та плакати часто використовувалися в пропагандистських цілях, а на стінах навіть малювали смугастих персонажів разом із гаслами опору. [Lent 2015, 336]

[sleeping-tiger-awakened-indonesian-webtoon-market/](#)

³ [5] Belinda, Yohana Indonesia taps into global webtoon markets. URL: <https://news.animenomics.com/p/indonesia-taps-into-global-webtoon-markets>

Проте, набували попиту й розважальні малюючі. У 1940-х роках популярність американських коміксів спонукала деяких місцевих художників створювати подібних індонезійських персонажів. Чудовим прикладом можуть слугувати клони Супермена та Флеша Гордона, такі як Сіті Гахара, Путері Бінтанг, Гаруда Путіх та Каптен Комет [Karna 2007, 312]

Карикатуристами, які особливо виділялися в 1950-х роках, були Р. А. Косасіх, Еріп, Отто Суастіка та Ардісома. Косасіх створив першу супергероїню Індонезії – Шрі Асіх, тоді як Еріп часто надихався персонажами лялькового театру тіней wayang kulit (ваянг куліт) для створення своїх персонажів. Багато інших авторів також зверталися за натхненням до традиційних індонезійських жанрів та історій. Такі видавці, як Melodi в Бандунзі та Keng Po в Джакарті, шукали нові стилі та вираження, озираючись на національну культуру. В результаті, історії були взяті з ваянгу і стали пріоритетом у темах коміксів. [Lent 2015, 332, 340] Характерною рисою цього напрямку була візуальна репрезентація гумору. Використання звичних для театру ваянг куліт тем та історій було широко розповсюджене серед індонезійських авторів малюючих. Джон А. Лент вважає, що саме через те, що комікси мали певну схожість із ляльковим театром тіней, індонезійці охоче прийняли цей новий жанр та змогли його по-справжньому оцінити. [Lent 2015, 332] Поява нового способу виражати теми суспільного та політичного життя була зрозумілою, а тому охоче сприйнята на теренах сучасної Індонезії. Разом із ваянг куліт варто відмітити й такий вид мистецтва, як wayang beber (ваянг бебер) – лялькові вистави, які відбуваються за допомогою розгортання ширми чи паперу на якій зображений сюжет. Ваянг бебер хоч і є старішим за ваянг куліт, проте має меншу популярність в Індонезії. [23]⁴ Не дивлячись на це, прослідковується

⁴ [23] Kisah Wayang Beber, Wayang Tertua di Indonesia. Portal Informasi Indonesia. URL: <https://indonesia.go.id/kategori/keanekaragaman-hayati/509/kisah-wayang-beber-wayang-tertua-di-indonesia>

зв'язок між цим видом мистецтва та мальописами, що також вказує на традиційність графічної літератури для індонезійців.

60-ті та 70-ті часто називаються найкращими часами в історії індонезійських коміксів ХХ ст. Карикатурист і дослідник Тоні Масдіоно (2008) вважав, що уряд Сукарно міг ненавмисно сприяти розвитку коміксів у 1960-х роках, пояснюючи: «Після 1965 року потрібно було просити дозволу у поліції Джакарти, щоб створювати комікси. Це робило наших карикатуристів креативними. Цензори навмисно перешкоджали друку художніх робіт; проте карикатуристи зумисне ставили в комікси друкарські помилки з прихованими значеннями». [Lent 2015, 344-345] Оскільки вся діяльність, пов'язана з коміксами, ретельно перевірялася владою у 1960-х та 1970-х роках, деякі комікси мали вплив «певної ідеології чи переконання», за словами Мустакіма Карни [2007, 313].

Чотири великі міста Індонезії, Джакарта, Джок'якарта, Медан та Бандунг, стали успішними центрами створення коміксів. Ці міста дали початок багатьом художникам коміксів і здобули визнання як центри золотого віку індонезійських коміксів з початку 1960-х до кінця 1970-х років. Після цих років місцева індустрія коміксів була переповнена перекладами американських та європейських коміксів. Згодом, до кінця 1980-х років, переклади японських та гонконзьких коміксів вийшли на місцеву сцену та привабили багатьох молодих читачів. [Karna 2007, 313]

Проте, в наступні десятиліття індонезійські комікси переживали занепад. Головним і найважливішим фактором, який змінив застійний стан розвитку коміксів в Індонезії, стало створення кількох нових спільнот коміксів, починаючи з середини 1990-х років. *Kajian Komik Indonesia* (ККІ або Індонезійський форум досліджень коміксів) був заснований літературним факультетом Університету Індонезії в 1993 році. [Karna 2007, 316] Також вважають, що на повернення популярності мальописів впливали Рахаю Хідаят, Еді Седяваті та Дві Коендоро, а також деякі студенти середньої школи та коледжів, які створювали об'єднання для виробництва коміксів. Пані Хідаят

заснувала та була головним організатором Lembaga Pengkajian Komik Indonesia (LPKI, Комітет з дослідження індонезійських коміксів), розташованого на факультеті літератури Індонезійського університету. Таким чином видавництво мальовисів продовжувалося так само як і їх популяризація, хоч вже й не мало таких значних успіхів, як в попередні роки. [Lent 2015, 349]

Марсель Бонефф, дослідник коміксів, який прожив близько семи років в Індонезії, вважав, що індонезійські комікси відображають динаміку індонезійського суспільства. [Karna 2007, 311] Тому вони є хорошим джерелом для пізнання цієї країни та дають можливість індонезійським авторам привернути на себе увагу поціновувачів цієї літератури з усього світу. Багато індонезійських коміксів, особливо сучасні веб-комікси, відомі своєю гострою соціальною сатирою, гумором спостереження та здатністю порушувати сучасні проблеми у доступній для читача манері. Прикладом цього є комікс «Tahilalats», який складається із гумористичних, а часто й цинічних коментарів щодо повсякденних ситуацій в Індонезії.

Хоч історія мальовисів в Індонезії зазнавала не тільки злетів, а й падінь, цей жанр продовжує існувати та розвиватися і слугує хорошим прикладом попкультури. Його визначальною рисою є акцент на індонезійському фольклорі, міфології, історії та повсякденному житті. Змінюючи вектор на видавництво вебтунів, індонезійські митці отримують можливість познайомити зі своєю творчістю не тільки читачів у Азії, а й аудиторію поціновувачів у США та Європі. Інтернет-платформа WEBTOON також заохочує перекладачів (як аматорів, так і професіоналів) з багатьох країн світу до співпраці, не оминаючи й України та роблячи мальовиси доступними для читачів по всьому світу.

1.4. Висвітлення позитивних змін у статистиці перекладів азійської графічної літератури серед українських видавництв.

Український читач також не оминає мальовиси стороною, змінюючи усталене стереотипне ставлення до жанру. На полицях книжкових магазинів можна побачити все більше коміксів, що охоплюють різноманітні теми та жанри: від звичних для багатьох графічних романів про супергероїв до

інтерпретації історії України у мальованому варіанті. Вікова категорія поціновувачів вже давно перетнула позначку підліткового віку, а популярність цього жанру доводить статистика продажів та появи нових видавництв, що спеціалізуються на перекладі та випуску мальовисів.

Серед видавництв, що фокусуються тільки на виданні мальованих історій знаходимо "Вовкулака", "Євгеніос", "Ірбіс Комікси", "Мольфар Комікс", "Fireclaw Ukraine", "Lantsuta", "MAL'OPUS", "Mimir Media", "Other Comix", "UA Comix" та ін. Більшість із них були засновані після 2017 та продовжують набирати популярність щороку. Великі українські книжкові видавництва, такі як: "РМ", "Ранок", "Vivat" та інші також пропонують своїм читачам познайомитися із коміксами українською мовою.⁵

Варто зазначити, що в останні роки помітно зросла популярність азійських коміксів, особливо японських, китайських та корейських, що вказує на неабияке зацікавлення українського читача азійською культурою та літературою. Все більше видавництв додають до своїх колекцій мальовисів азійських митців, а деякі помітно змінюють вектор у сторону сходу видаючи більш як 70% перекладної літератури саме східного виробництва. До них належать й видавництва «Nasha Idea» та «MAL'OPUS».

«Nasha Idea» було засноване у 2018 році та спеціалізується на виданні книжок для дітей та підлітків. Основним асортиментом є комікси та манга. [31]⁶ За інформацією поданою у Wikipedia⁷, видавництво розпочало роботу над коміксами видавши 3 комікси не азійського походження. Наступного року вони

⁵ Категорія: Видавництва коміксів України

https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F:%D0%92%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

⁶ [31] Nasha Idea. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Nasha_idea

⁷ Список коміксів, перекладених українською

https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E

видали 1 комікс японського авторства. У 2021 було видано 26 коміксів 11 з яких були японського походження. Наступного року кількість збільшилася до 17 японських коміксів з 29 виданих. 2023 рік за допомогою «Nasha Idea» українці познайомилися із 62 коміксами 42 з яких японських видавництв. За 2024 та 2025 роки видавництво розширило свою географію додаючи 2 південнокорейські та 1 тайванський комікс до 75 японських. [Графік 1] Покликаючись на ці дані, можна зробити висновок про попит азійської графічної літератури в українського споживача та готовність видавництв працювати з перекладом східної літератури. Показовою також є статистика виданих коміксів видавництва «MAL'OPUS».

На своєму сайті «MAL'OPUS» описує себе, як українське видавництво гік-спрямування. Засноване 2018 року, видавництво починало свій шлях із коміксів Marvel, а нині спеціалізується ще й на артбуках, манзі, книжках та тематичних кулінарних книгах.⁸ Статистка видань опублікованих ними також вказує на попит українського споживача та зацікавленість видавництва у популяризації азійської літератури. З 2019 по 2022 роки видавництво публікувало комікси американських компаній. Натомість у 2023 році вони додали до своїх полиць 17 коміксів, 13 з яких були японськими. У 2024-2025 роках показник зріс до 38 азійських коміксів із 41 опублікованих. [Графік 2]

Отже, ці графіки ілюструють позитивну статистику зацікавленості української аудиторії та видавця у дослідженні азійського ринку мальопісів. Цікаво, що схід також цікавиться культурою та подіями, що відбуваються в Україні. Про це може свідчити видання 16-сторінкового коміксу японського художника Джуко Мацуді під назвою «Привид Києва», що зображує роботу

⁸ [27] MAL'OPUS. URL: https://malopus.com.ua/about_us

українського пілота. [37]⁹ Видавництво "Ранок" зайнялося адаптацією та виданням цього мальопису та подальших зв'язаних із ним робіт автора. [2]¹⁰

1.5. Використання мальописів, як інструмент для вивчення мови та практики перекладу.

Бувши жанром розважальної літератури, мальописи, проте, мають великий потенціал і в академічній сфері. Це інструмент, який має багато переваг, як для вивчення мов, так і для залучення студентів до глибшого пізнання культурних явищ, менталітету, історії та щоденного життя країни з якої походить комікс.

Говорячи про зручність використання коміксів у сфері вивчення мов, Вільямс [Williams 1995] наголошував на тому, що мальописи, по-перше, мають усі переваги письмових текстів, по-друге, наділені ще однією важливою рисою – вони мають постійність у використанні лексики та граматичних структур. Це допомагає читачу, який не є носієм мови вільно орієнтуватися у тексті та легко сприймати його. Також, наявність подібних лексичних одиниць є позитивним фактором для випадкового повторення словникового запасу, що є надзвичайно важливим для тих, хто вивчає мову. [Кагар 2017, 243]

Крашен [Krashen 1993] наголошував на такому позитивному аспекті читання мальописів, як відчуття «читання для задоволення», що може слугувати мотивацією, як для більшого зацікавлення в читанні загалом і спонукати до інтересу до інших жанрів літератури, так і заохочувати читача до вивчення мови чи культури нової країни. Отже, важливо, щоб методи навчання та викладання відповідали інтересам та віковій категорії студентів. Це робить процес вивчення психологічно легшим допомагаючи учням сприймати

⁹ [37] Ushio Azusa With a Ukrainian flying ace, 'Ghost of Kyiv' manga a big hit in Ukraine. The Asahi Shimbun. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14800527>

¹⁰ [2] Привид Києва – як це було? URL: <https://www.ranok.com.ua/blog/privid-kieva-yak-tse-bulo-1059.html>

навчання, як цікавий та захопливий процес і будувати позитивне ставлення до нього. [Karap 2017, 243]

Карап говорить про те, що «включення коміксів до процесу вивчення іноземних мов студентами може мати позитивний психологічний ефект», говорячи про переваги використання малюнків для вивчення мови. Використання коміксів знижує тривожність студентів перед іноземною мовою [Horwitz 1986]. Це є важливим фактором адже, якщо ця тривожність посилюється, вона може перешкоджати засвоєнню інформації та, отже, гальмувати процес навчання. Однак, коли студенти глибоко захоплені історією з коміксу, звертаючи увагу як на текст, так і на зображення, вони можуть навчитися читати для задоволення, розвинути зацікавленість до мови, яку вивчають, та відчувати менше тривоги в класі. [Karap 2017, 244]

Для того, щоб довести правдивість цих суджень, Карап наводить дослідження, що вказували на збільшення зацікавленості іноземною мовою у студентів, які використовували читання коміксів, як додаткову форму навчання. Один з них датується ще 1970-ми роками [Marsh, 1978]. Учні середнього рівня французької мови мали змогу переглядати комікси цільовою мовою приблизно двадцять хвилин на тиждень протягом семестру. Відповідні результати показували на те, що (1) задоволення студентів [процесом вивчення мови] було високим, як продемонструвало опитування студентів наприкінці семестру; (2) комікси були здатні закріпити навчальний матеріал, зосереджуючись на новій лексиці, нових граматичних темах, культурному змісті та сприяючи письмовій та розмовній діяльності на основі матеріалу. Подібне дослідження [Pora, Tarabuzan, 2015], також присвячене викладанню французької мови через комікси, показало, що регулярний перегляд коміксів протягом 8 тижнів значно знижує тривожність учнів перед іспитами. [Karap 2017, 244-245]

Ці дослідження підтверджують думку про те, що малюнки позитивно впливають на процес навчання та, можливо, допомагають досягти кращих результатів і побудувати довготривалий інтерес до вивчення мови.

Можливими недоліками про які говорить Карап є те, що хоч «більшість студентів й були залучені [під час уроку], але деякі повідомили, що їх не цікавили обрані уривки [з коміксів]. Оскільки однією з найбільших цінностей коміксів є задоволення від читання, яке вони можуть запропонувати. Тому, вкрай важливо або детальніше дослідити вподобання окремих учнів та підібрати матеріал, або дозволити їм самостійно вибирати комікси для читання... Крім того, представлені завдання на вгадування значення містили численні слова, частота яких була значно нижчою, ніж у поточному словниковому запасі студентів: метою було забезпечити ефект новизни та таким чином зробити їхні здогадки справжніми, неупередженими на основі попередніх знань». Отже, ці нюанси важливо врахувати для досягнення максимального результату при використанні мальовисів у сфері вивчення мов. [Karap 2017, 257-258]

Натомість комікси є корисними не тільки для вивчення іноземної мови, а й для практики перекладу. З одного боку, маючи просту й зрозумілу форму, вибрану тематику та обсяг лексичних одиниць, які вона може налічувати та прості граматичні структури, переклад мальовисів може бути зрозумілим та відносно простим завданням для практики навичок перекладу літературних творів. Комікси мають чіткі обмеження у вигляді глав та томів, що допомагає в побудові завдань на переклад та контролюванні обсягу роботи. Лексичні одиниці часто залежать саме від жанру чи теми коміксу, тому є доволі вгаданими, що полегшує задачу перекладача. До того ж часто комікси написані простою мовою, без використання великої кількості синонімів, термінів чи архаїзмів, що допомагає перекладачу легко орієнтуватися в контексті. Відсутність великої кількості описових речень переповнених епітетами та зосередженість на діалогах також спрощує роботу із текстом.

Отже, мальовиси можуть бути чудовим інструментом для використання в академічній сфері та сфері викладання. Цей жанр літератури є актуальним та стає все більш доступним із розвитком інтернет-ресурсів, застосунків та спільнот художників, що дає можливість читачам, студентам та перекладачам

отримувати сучасні примірник для дозвілля, навчання та перекладацької практики.

Висновки до першого розділу

У першому розділі було проведено дослідження особливостей мальовисів, як культурного явища та літературного жанру, що не втрачає своєї популярності, а продовжує підкорювати все більше країн. Особливої уваги було приділено історії розвитку коміксів в Індонезії та змін, яких набуває цей жанр завдяки використанню сучасних технологій, що підтверджують актуальність цього виду мистецтва і необхідність представлення його українській аудиторії. Посилаючись на сучасні дані щодо зацікавленості українського читача азійським графічним мистецтвом, доходимо висновку про необхідність детального ознайомлення із питанням особливостей перекладу мальовисів та дослідження технік перекладу, відмінностей індонезійської мови від української та її лексико-семантичних ознак.

РОЗДІЛ 2. ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ СПРИЧИНЕНИХ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УСПІШНОГО ПЕРЕКЛАДУ МАЛЬОВИСІВ.

2.1. Особливості мальовисів, як виду графічної літератури та пов'язані з ними виклики при перекладі.

Основною задачею перекладу є грамотне й гармонійне відтворення оригіналу використовуючи засоби мови перекладу зі збереженням єдності змісту і форми. Досягнення успішного перекладу ґрунтується не тільки на

знанні мови джерела, а й вмінні правильно застосовувати техніки перекладу, залежно від жанру, стилістики та форми тексту, щоб переклад мав якомога менше смислових та стилістичних відмінностей від оригінального тексту.

Переклад мальнописів не є винятком і вимагає від перекладача не тільки вищезгаданих навичок, а й образного мислення, вміння інтерпретувати заховані в зображеннях послання та підкріплювати їх правильним перекладом тексту, що не матиме значних розбіжностей зі стилем оригіналу. Федеріко Занеттін наголошує на тому, що «переклад коміксів може включати не лише переклад лінгвістичного матеріалу, але й трансформацію невербального, графічного контенту. Переклад коміксів може не просто містити вставку слів у вже наявну матрицю панелей та мовних підказок, але й зміну кольорів, панелей, зображень, розміру та написів шрифту, напрямку читання, обкладинок книг, паратекстів та форматів, які можуть бути трансформовані в рамках різноманітних «стратегій візуальної адаптації» [39]¹¹. Таким чином, робота перекладача виходить за рамки роботи з текстом та вимагає розуміння жанрової стилістики мальнописів і вміння зчитувати та передавати закодовані в зображеннях емоції та теми через текст. [8]¹²

Якуб Янковський [2014] вводить термін «графічний переклад» як всебічне поняття, що підкреслює особливий характер коміксів. Він говорить про взаємозв'язки між словами та зображеннями, й наголошує на тому, що слова також мають графічні якості. При тому, він концентрується на унікальності коміксів, в яких вербальні та невербальні елементи поєднуються в одне змістовне ціле, в якому домінує графічний вимір. [8]

Зображення в коміксах виконують не тільки естетичну чи розважальну функцію, а, також, є носіями очевидних або прихованих послань. За словами

¹¹ [39] Zanettin Federico Visual adaptation in translated comics. inTRAlinea Vol. 16,2014. URL: <http://www.intraline.org/archive/article/2079>

¹² [8] Borodo, Michał Re-Imagining Comics Translation. inTRAlinea, Special Issue, 2023. URL: https://www.intraline.org/specials/article/re_imagining_comics_translation

Занеттіна: «Слова, з іншого боку, мають не лише суто «вербальне» значення, але й втілені у візуальній, майже фізичній силі. Слова мають графічну субстанцію, форми, кольори або розташування, які роблять їх «частиною картини»». Емоції, кольори, техніки малюнку є тим, що безпосередньо впливає на сприйняття тексту, наділяє його «настроєм» та змушує «звучати». Як зазначає Кім Джагьон (Kim Jagyeong), графічні звукові ефекти дають читачам коміксів унікальну можливість «слухати» очима. Однак звукові ефекти з вихідного тексту не завжди переносяться без змін у цільовий текст, оскільки вони можуть зазнавати широкого спектра модифікацій у нових культурних та видавничих контекстах. [8]

Надін Челлоті наголошує на тому, що перекладач має найперше сприймати комікс, як послідовність візуальних повідомлень. Перші візуальні повідомлення, з якими він стикається – це обкладинка, форзац та все інше, що розташоване до першої сторінки історії. Перекладач має послідовно переглянути перші сторінки та сприйняти ритм оповіді вже на цьому етапі. Адже, організація простору в коміксах семантично залежить від оповіді, а різні макети сторінок «складаються на основі заданого семантичного змісту» [Groensteen 1999, 107]. Наприклад, довгі вузькі панелі, використовуються для створення відчуття тиску та нагромадження, посилюють темп зростання паніки [Eisner 1985, 33]. Таким чином, перекладач оцінює можливу стилістику коміксу та налаштовується на використання певної лексики для передання цієї емоції реципієнту. [Comics 2008, 64]

Надін Челлоті пропонує чотири основні компоненти мальовпису, які мають свої особливості перекладу та часто вимагають застосування різних технік. Вона наголошує на тому, що хоч «метою перекладача має бути переклад усіх словесних повідомлень, насправді не всі вони будуть перекладені в коміксах». Це може залежати від особливостей окремих лексем, які, до прикладу, не можуть бути перекладені на цільову мову та будуть замінені, або записані за допомогою транслітерації. Відомі також випадки, коли деякі

елементи тексту видалялися при спробі локалізації тексту, тому й не потребували перекладу.

Першим складником мальопису є його назва. Переклад назви може здаватися легкою задачею, проте багато перекладачів стикаються із проблемою локалізувати назву таким чином, щоб вона викликала правильну реакцію та асоціацію у читача, була влучною й привертала до себе увагу аудиторії на яку націлюється мальопис. Перекладач також має перекласти назву так, щоб вона наштовхувала читача на розуміння жанрової стилістики коміксу та не вводила читачів в оману, якщо такий захід не був передбачений автором.

Основні повідомлення у мальописах передаються у так званих «словесних бульбашках» – графічних елементах, що є місцем для написання тексту в коміксах. Текст у цих «бульбашках» є основним і вимагає ретельного перекладу та уникнення будь-яких виправлень та опущень, що впливатимуть на основний контекст розмови, що передається. Основною складністю перекладу такого тексту, окрім лексико-семантичних особливостей є обмеженість розміру цього графічного елемента, що вимагає перекладача бути особливо лаконічним та точним при цьому суттєво не змінюючи оригінальний текст.

Підписи є ще одним компонентом мальописів. Це текст у верхній або нижній частині панелі, зазвичай від третьої особи, який надає оповіді літературного виміру [Groensteen 1999, 30]. Він зазвичай позначає зміни в часі та просторі, але також може містити коментарі, пов'язані з малюнками. [Comic 2008, 64]

Також важливою особливістю коміксів є лінгвістичний паратекст (назва запропонована Margarito [Margarito 2005, 243-255] вслід за Genette [Genette 1987]). Лінгвістичний паратекст – це вербальні знаки поза «словесною бульбашкою» та всередині малюнка: написи, дорожні знаки, газети, ономотопея, іноді діалоги тощо. Паратекст може мати обидві функції: візуальну та вербальну, і перекладач повинен вирішити, якій з них надати пріоритет. Для перекладача є корисним вміти розрізняти письмові повідомлення, які

відіграють фундаментальну роль у розвитку історії від тих, що не мають такої функції. Зображення часто містять листи або заголовки газети, які є невіддільною частиною історії та які необхідно прочитати для розуміння історії. Існують інші паратексти, які можуть розповісти нам про соціальний, культурний чи географічний контекст, або бути частиною жарту чи гри слів. В цьому випадку, перекладач має обрати відповідну стратегію перекладу. [Comics 2008, 65]

2.2. Техніки перекладу та важливість їхнього використання у роботі з мальописами.

Дослівний, або прямий переклад – це техніка перекладу, яка застосовується для максимального збереження синтаксичної структури вихідного тексту. Недоліком такого виду перекладу є надмірна увага до збереження структури, що може впливати на натуральність звучання та легкість сприйняття тексту. Такий тип перекладу вважається не найкращим для адаптації художньої літератури. Проте, комікси часто містять короткі речення чи репліки, які не зазнають суттєвих смислових змін навіть при дослівному перекладі. Таким чином, цей спосіб є найлегшим та найшвидшим при перекладацькій діяльності.

Транспозиція – це використання однієї мовної форми у функції іншої. У вузькому розумінні цього терміну, (функціональна) транспозиція стосується переходу слова з однієї частини мови до іншої або його вживання у функції іншої частини мови. Отже, техніка транспозиції передбачає зміну граматичної категорії слова без зміни значення повідомлення. Таким чином при перекладі може змінюватися частина мови, що впливає на структуру речення, проте дає перекладачу можливість адаптувати переклад до мови реципієнта.

Калькування часто використовується для перекладу ідіоматичних виразів відповідників яким немає в мові перекладу чи інших морфем. При перекладі коміксів та художньої літератури, калькування є необхідним для локалізації авторських термінів та власних назв. Такі приклади часто зустрічаються у

творах жанру фантастики, коли автори винаходять слова для позначення певних знарядь чи зброї, вигаданих видів тварин чи інших живих організмів та власних назв та імен, які можуть містити характеристику предмета чи істоти. Таким чином, перекладачі часто вдаються до калькування для того, щоб зберегти автентичність назв та допомогти читачу провести паралелі та асоціації між назвою та персонажем чи предметом. Найпростішим прикладом є імена популярних казкових персонажів таких, як Білосніжка (нім. Schneewittchen) чи Попелюшка (фр. Cendrillon, англ. Cinderella), які були утворені шляхом калькування слів з мови оригіналу, а не транслітерації. Це допомогло читачам одразу мати асоціації щодо зовнішнього вигляду чи заняття персонажа.

Технікою перекладу, що застосовується для отримання природного звучання адаптованого тексту є *модуляція*. Ця техніка передбачає зміну семантичної категорії при перекладі задля передання смислу більш звичними для мови перекладу лексемами. Модуляція є однією з найпоширеніших технік перекладу художніх текстів, що допомагає передати значущість виразу правильно, особливо коли спосіб вираження певного поняття, почуття, думки в мовах першоджерела та перекладу має різючі відмінності.

Еквівалентність є ще однією із поширених технік перекладу, що допомагає читачу глибше відчувати зв'язок з оригінальним текстом, словом автора та культурним контекстом. Існують декілька типів еквівалентного перекладу із суттєвими розбіжностями між ними. Техніка формальної еквівалентності є схожою на прямий переклад та має на меті збереження оригінальної форми твору, побудови речень та передати особливості мови джерела. При перекладі слів, словосполучень, метафор та ідіом обираються наближені до оригінальних за сенсом лексеми, що допомагає читачу відчувати та побачити текст таким, як його задумував автор. Проте, всупереч тому факту, що використовуючи техніку формальної еквівалентності, перекладач залишає текст таким, яким він був в оригіналі, це не завжди допомагає відчувати стилістику автора. Ідіоми, гумор, сленг та мовленнєві обороти можуть слугувати ключовими способами для передачі стилю автора. Проте, якщо вони

не є натуральними та зрозумілими для читача мовою перекладу, вони можуть робити текст складним та помилково транслювати настрій та особливості авторської роботи. В такому випадку, доцільно буде послуговуватися технікою функціональної еквівалентності, яка передбачає максимально точний та близький до оригіналу переклад, проте, дозволяє знаходити в мові перекладу такі еквіваленти, щоб текст сприймався легше для читача. Юджин Найда класифікує функціональну еквівалентність, як «створення між перекладеним текстом та його читачем такого самого зв'язку, який існував між оригінальним текстом і його читачем – носієм мови». [Nida, 1969] Тим самим наголошуючи на необхідності локалізації тексту залежно від культурного та мовного середовища.

Техніка *адаптації*, тобто заміни культурного елемента вихідної мови на еквівалентний до неї культурний елемент мови перекладу, хоч і не є рекомендованою, проте, може допомогти в локалізації тексту. Використання цієї техніки є інструментом, що використовується для того, щоб викликати правильну реакцію в читача провокуючи сильні асоціації. Використання адаптації може бути доцільним та навіть заохочуватися при перекладі мальовисів, фільмів та навіть книг, коли провокування читача на певну емоцію використовуючи знайомий для нього образ знаменитості, бренду чи жарту спричинить кращий відгук, ніж збереження оригінального образу.

Окрім наведених, часто вживаними для перекладу мальовисів техніками є *компенсація* (коли втрата одного граматичного елемента компенсується в іншій частині), *додавання* (пояснення або доповнення до перекладу) та *опущення* (неприродні чи «громіздкі» граматичні чи лексичні елементи опускаються задля економії тексту чи натуральності перекладу). Завдяки використанню цих технік, досягається збереження оригінального розташування тексту, його лаконічність та влучність.

2.3. Лінгвістичні відмінності індонезійської мови від української.

Індонезійська та українська мови належать до різних мовних сімей (австронезійська та індоєвропейська відповідно), записуються за допомогою

різних систем письма (латиниця та кирилиця) та виникли у абсолютно різних культурних та релігійних контекстах, що зумовлює їхню розбіжність.

2.3.1. Аглютинативний тип.

Належачи до австронезійської мовної сім'ї, індонезійська мова є аглютинативною, що обумовлюється особливістю словотвору, а саме приєднанням афіксів до коренів слова. Таким чином може змінюватися частина мови, лексема набуває нового значення, або має іншу функцію в реченні. Іменник може утворюватися за допомогою приєднання афіксів *re-*, *re-an*, *per-an*, *ke-an*, *-wan\wati* до твірної основи, що самостійно може бути дієсловом, іменником, прикметником чи числівником. Приклади: «*warta-pewarta*» (кореспондент), «*raju-peraju*» (підлабузник), «*curi-pencuri*» (крадій); «*tulis-tulisan*» (напис), «*baca-bacaan*» (читання), «*jual-jualan*» (продаж), «*satu-satuan*» (об'єднання); «*lihat-penglihatan*» (зір), «*kirim-pengiriman*» (надсилання). [Хімаван 2016, 96-124]

Натомість дієслово утворюється за допомогою афіксів *ber-*, *meN-*, *memper-* та комбінації *meN-kan*, *memper-kan* тощо. Префікс *ber-* може додаватися до іменника утворюючи дієслово або дієприкметник: «*baju – berbaju*» (одяг – носити одяг), «*main – bermain*» (гра – грати). Префікс *meN-* застосовується з активними перехідними та неперехідними дієсловами суттєво не змінюючи їх значення при перекладі, проте впливає на загальне розуміння речення мовою оригіналу. Наприклад, слово «*tulis*» (писати) при додаванні префікса змінюється на «*menulis*» та часто вимагає використання об'єкта після нього для уточнення на що, або на кого була направлена дія. Префікс *memper-* натомість має каузативне забарвлення та надає дієслову значення «зробити щось якимось» або «змусити щось бути іншим». Наприклад, прикметник «*mudah*» (легкий) змінюється на «*mempermudah*», що має значення «спрощувати», а з прикметника «*tinggi*» (високий) утворюється дієслово «*mempertinggi*», що перекладається як «підвищувати» або «робити щось вищим».

Комбінації префіксів та суфіксів *meN-kan* та *memper-kan* часто зустрічаються в індонезійській мові та можуть надавати дієсловам значення «змушувати щось робити» чи «виконувати якусь дію для когось». *Memper-kan* є більш інтенсивним варіантом та іноді використовується у формальних контекстах. Наприклад, слово «*tidur*» (спати) змінює значення на «укладати когось спати» при додаванні афікса *meN-kan* («*menidurkan*»). Слово «*tulis*» (писати) змінюється на «*menuliskan*» та набуває значення «писати для когось». [Хімаван 2016, 48-95]

Слова з префіксом *ter-* поділяються на дві основні категорії: прикметники та дієслова. Прикметники легше запам'ятати, оскільки вони мають лише одне загальне значення, тоді як дієслова мають кілька значень.

Коли *ter-* додається до прикметників, це вказує на найвищий ступінь порівняння. Слова «*tercepat*» (найшвидший), «*termudah*» (найлегший), «*terpandai*» (найрозумніший) ілюструють це.

Дієслова з префіксом *ter-* є або дієсловами стану, що вказують на відсутність дії, або дієсловами дії. Дієслова дії описують або випадкову дію, або дію, що призводить до збігу обставин. Приклади дієслів стану: «*terputus*» (зламаний), «*tertata*» (організований), «*tertempel*» (приклеєний), «*tertulis*» (написаний). Прикладами дієслів, що описують випадкову дію є «*terpergok*» (спійманий на гарячому), «*terinjak*» (те, на що наступили). [Djenar 2003, 92-95] Отже, складність перекладу таких лексем може варіюватися залежно від прикладу, адже часто в українській мові може не бути прямого відповідника такому слову і для передання значення використовується декілька слів, що своєю чергою збільшує об'єм тексту. Це може викликати суттєві труднощі при перекладі мальописів, адже репліка має займати чітко визначене їй місце на малюнку та має бути обмеженою певною кількістю знаків. Тому, часто перекладачі змушені змінювати структуру речення чи передавати ту саму думку за допомогою самостійно складеного речення зі схожим смисловим навантаженням.

2.3.2. Редуплікація

Загальною рисою для австронезійських мов також є редуплікація, широко поширена в індонезійській мові. Редуплікація – це процес повторення слова, як цілого, так і його частин. [Хімаван 2016, 191] В індонезійській мові присутні обидва види редуплікації, які, проте, по-різному впливають на зміну значення слова. Застосовується вона для іменників, дієслів та прикметників.

Слово, просте чи складне, можна повністю подвоїти. Повне подвоєння передбачає повторення всього слова. Дві частини слова розділяються дефісом на письмі, а друга частина вважається подвоєною. [James 1996, 15] Завдяки такій редуплікації в індонезійській мові утворюється множина. До прикладу, слово «orang» (укр. *людина*), завдяки повторенню («orang-orang») набуває значення «люди». Так само «kantor» (офіс) в множині звучить як «kantor-kantor». Проте, повторення слова може утворювати не тільки іменник у множині, а й посилювати значення слова. Наприклад, за допомогою редуплікації, слово «malam» (ніч) набуває значення «пізно вночі» (malam-malam).

Також, популярним способом редуплікації в індонезійській мові є повторення з варіацією звуків. Серед іменників знаходимо такі приклади: bolak-balik (туди й назад), sayur-mayur (овочі). Також існують приклади повторення частини слова, як от «dedaunan/daun-daun» (листя) та «lelaki/laki-laki» (чоловіки). Афікси також можуть використовуватися при редуплікації. Наведемо приклади слів «ditunggu-tunggu» (очікуваний): основа «tunggu» (чекати) та префікс пасиву di- утворюють прикметник.

Наводимо також приклади, так званої, помилкової редуплікації, або псевдоредуплікації іменників: «kura-kura» (черепашка), «kuru-kuru» (метелик), «biri-biri» (вівця). Попри повторення ці слова є іменниками однини. Редуплікація дієслів застосовується для того, щоб вказати на інтенсивність та повторюваність дії, або передати значення «робити щось для задоволення». Найпростішим прикладом редуплікації дієслів є повторення форми інфінітива: «minum-minum» (попити), «makan-makan» (поїсти), «diduk-diduk» (посидіти).

Таким чином дієслово набуває нового забарвлення та відчувається наголос на тривалості дії.

Редуплікація дієслова з афіксом *ber-* окрім звичного акценту на повторюваності дії, може також слугувати способом виразити «перебування у стані». Прикладами є слова «*berpikir-pikir*» (міркувати), «*bertanya-tanya*» (розпитувати), «*berlari-lari*» (бігати). Префікс *ber-* також можна додавати до слів, що утворені за допомогою помилкової редуплікації: «*bersiap-siap*» (готуватися). Також, префікс *ber-* поєднується з числівниками та словами, що позначають час або розмір: *berdua-dua* (вдвох), *berhari-hari* (день у день), *berbulan-bulan* (місяцями), *berton-ton* (багатотонний).

Особливістю редуплікації дієслів *meN-* є те, що вона може здійснюватися справа наліво та навпаки. Дієслова набувають схожого значення до попередніх прикладів, проте часто маючи відтінок виконання дії «для задоволення, або без певної мети». Прикладами звичної редуплікації зліва направо є слова «*mencorat-corat*» (дряпати) та «*menari-nari*» (танцювати). Проте, часто зустрічається і зворотна редуплікація, як от у словах «*tolong-menolong*» (допомагати), «*tulis-menulis*» (займатися літературною творчістю) та «*surat-menurut*» (листуватися).

Останнім видом редуплікації дієслів *meN-i* та *meN-kan*. Подвоєння відбувається звичним способом зліва направо та виражає значення «дії, що відбуваються багаторазово/постійно». Прикладами є «*mengata-ngatai*» (сварити), *memukul-mukulkan* (бити), *menggeleng-gelengkan* (заперечно хитати головою). [Хімаван 2016, 191-197]

Зазвичай, переклад лексем утворених за допомогою редуплікації не є викликом. У більшості випадків, речення легко перекладаються навіть при дослівному перекладі, що значно спрощує роботу перекладача. Проте, варто звернути увагу на те, що за допомогою повторення, в індонезійській мові може відбуватися зміна слова на іншу частину мови. Таким чином, варто застосувати спосіб транспозиції, або модуляції, якщо не вдається знайти прямий відповідник у мові перекладу.

2.3.3. Відмінки та роди.

Українська мова має розвинену систему відмінків та родів, що є великою відмінністю від індонезійської мови. В індонезійській іменники та прикметники не змінюються за родами та не мають відміну, отже не змінюють своїх закінчень залежно від граматичної функції у реченні. При адаптуванні, перекладач має добре розумітися на загальному змісті оригіналу, орієнтуватися у іменах та власних назвах, що часто можуть допомогти при визначенні роду для перекладу на українську та орієнтуватися у загальному змісті та контексті роботи. Також, перекладач має орієнтуватися в особливостях словотвору в індонезійській мові, адже на відмінок може вказувати синтаксис або додаткові слова, що використовуються у творі. Граматичний зв'язок, який в інших мовах може виражатися відмінками, в індонезійській передається порядком слів, прийменниками (напр. «kerada» - до, «dari» - від, «dengan» - з) чи дієслівними афіксами.

В індонезійській мові немає граматичного роду, а тому іменники не поділяються на роди, а прикметники натомість не мають узгоджуватися з ними, отже форма прикметника є незмінною. Наприклад, професії зазвичай не поділяються за родами, а отже слова «dokter» (лікар) та «penyanyi» (співак) застосовуються, як до жінок, так і до чоловіків. Існують декілька винятків, такі як «wartawan/wartawati» (журналіст/ка) та «sastrawan/sastrawati» (письменник/ця). Проте, такі слова, як «laki-laki» для позначення чоловічої статі та «perempuan» для позначення жіночої, допомагають легко розрізнити роди у словосполученнях «dokter laki-laki/perempuan» (лікар/лікарка) чи «anak laki-laki/perempuan» (дитина чоловічої/жіночої статі, себто син/донька). Свої особливості також мають й займенники. В індонезійській мові нема окремих займенників «він» та «вона». Слово «dia» використовується в обидвох випадках. Проте, цікавим є факт, що майже всі австронезійські мови розрізняють дві форми «ми»: інклюзивне та ексклюзивне. Слово «kita» використовується коли мовець і слухач є частиною однієї групи, а отже є

інклюзивним. Натомість «kamі» вказує на те, що слухач не є частиною групи про яку є мова.

Отже, відсутність відмінків та граматичного роду значно спрощує вивчення індонезійської мови, але є неабияким ускладненням для перекладу на мови, що мають вищевказані особливості, одною з яких є й українська. Таким чином, переклад з індонезійської мови на українську вимагає використання таких технік перекладу, як компенсації, додавання чи опущення для досягнення максимальної природності звучання повідомлення на мову перекладу при тому, зберігаючи сенс початкового тексту та не збільшуючи суттєво його об'єм.

2.4. Особливості побудови речень в індонезійській мові.

Індонезійська мова входить до австронезійської мовної сім'ї, що має помітний вплив на особливості побудови речень в цій мові. Оскільки вона не має складних систем відмінків, відмінювання за особами та числами та родів, це значно спрощує побудову та сприйняття речень цією мовою. Проте, це може бути й ускладненням для перекладу на мови, які мають ці особливості, якою є й українська мова. Тому, для перекладача важливо орієнтуватися в цих аспектах та застосовувати такі техніки перекладу, які зможуть допомогти читачу сприйняти правильно сенс перекладеного речення.

Основний порядок слів в реченнях індонезійською мовою є підмет – присудок – додаток, що збігається з порядком слів в українській мові. Вільний порядок слів не є характерним для індонезійської мови, проте є певні нюанси та винятки в побудові речень до яких можуть часто вдаватися автори для того, щоб зробити акценти на певних частинах речення. Прикладом цього є речення з інверсією. В такому реченні присудок може розташовуватися перед підметом: «Baik sekali orang itu» [Хімаван 2016, 17]. Дослівно це речення можемо перекласти так: «Дуже хороша людина ця». Такий спосіб побудови речення допомагає розставити акценти та наголосити на тій частині, яку автор вважає важливішою.

Прикметники в індонезійській мові зазвичай йдуть після іменників, які вони описують. Наприклад, «mobil baru» (дослівно «автомобіль новий») чи

«anak pintar» (досл. «дитина розумна»). Такий порядок прикметників у реченні є нетиповим для української мови, тому важливо звернути увагу на цю особливість при перекладі. Прислівники, натомість зазвичай стоять після дієслова, чи на початку, або в кінці речення для створення особливого акценту. Це є типовим і для української мови.

Побудова заперечних речень є дуже простою в індонезійській мові та не вимагає використання особливих граматичних конструкцій. Для вираження заперечення послуговуються словами «bukan» перед іменниками та займенниками й «tidak» перед дієсловами та прикметниками. Також можливим є використання слова «tanpa», що має значення «без», «не роблячи...». [Хімаван 2016, 17-19]

Для побудови питального речення можна послуговуватися питальними словами, що зазвичай стоять на початку речення, проте для акценту можуть бути переміщені в кінець. В мовленні важливо розставляти акценти інтонацією, адже іноді питальні слова можуть опускатися. Таким чином, важливо наголосити на певних елементах речення та змінити інтонацію в кінці речення для того, щоб питання було сприйняте правильно. Проте, на письмі, використання інтонації не є можливим, що змушує вдаватися до використання питальних слів. Проте, в мальописах, акценти та «інтонація» може досягатися за допомогою зміни шрифту, кольору чи інших графічних способів, що допомагають реципієнту зрозуміти зміну «інтонації» при читанні. Ще одним способом зробити акцент на питальному слові є додавання частки –kah до питального слова, що трохи змінює його сприйняття.

Відсутність допоміжних дієслів та інших граматичних компонентів при побудові речень індонезійською мовою, допомагає при перекладі мальописів українською. Таким чином об'єм речення мовою оригіналу та мовою перекладу збігається, що допомагає зробити переклад візуально відповідним та уникнути суттєвої зміни речення.

2.5. Лексичні та семантичні особливості індонезійської мови та їх переклад.

Дослідження лексико-семантичних особливостей індонезійської мови є важливим для розуміння задач та ускладнень, які можуть виникнути при перекладі мальописів з індонезійської мови. Робота з текстом є основною при перекладі, тому важливо добре орієнтуватися в особливостях лексичних груп та їх семантиці для успішності перекладу. Нижче представлені основні категорії складних сторін та особливостей лексичного матеріалу індонезійської мови, які є невіддільною частиною перекладу мальописів.

2.5.1. Переклад багатозначних слів.

Полісемія, або багатозначність слів є поширеним явищем в індонезійській мові та становить певну складність для перекладачів. На появу такої особливості часто впливає розвиток мови, адже з часом слова можуть набувати нового значення чи їх використання змінюється. Також, на полісемію може впливати культурний та історичний контекст через запозичення слів зі схожим звучанням, помилковим запозиченням (без передачі повного змісту слова) чи інші культурні особливості. Неправильна інтерпретація таких слів залежно від контексту може призвести до непорозумінь та спричинити помилкове сприйняття тексту.

Поширеним прикладом лексеми з декількома значеннями є слово «hati», що може перекладатися як «серце», «печінка», «настрій» (пр. senang hati «радісний настрій»), або набувати нового значення, як от у виразі «hati-hati» - «будь обережним».

Основний контекст речення є першим фактором, який може допомогти розпізнати правильне значення багатозначного слова, що зазвичай не є складною задачею. Також, варто звертати увагу на граматичну роль слова та якою частиною мови воно є. На це може вказувати порядок слів у реченні. Перекладачу також варто знатися на ідіомах та сталих виразах, що є розповсюдженими у мові, адже багато слів можуть змінювати своє значення саме будучи частиною таких виразів. У мальописах часто використовуються добре поширені та зрозумілі для більшості носіїв ідіоми та сталі вирази, що має

допомогти перекладачу правильно інтерпретувати їх маючи хороший словниковий запас.

2.5.2. Переклад культурно-специфічної лексики.

Індонезія – це країна, що пишається своїм культурним розмаїттям зберігаючи свою єдність, про що говорить національний девіз «Bhinneka Tunggal Ika» («Єдність у різноманітності»). Налічуючи близько 17500 островів, понад 300 народів та етнічних груп, 250 мов та маючи багатий історичний досвід впливу різних держав та релігій, Індонезія має неймовірно різнобарвну, глибоку та наповнену культуру, що знаходить своє вираження і в мові. Це може суттєво впливати на спроможність правильної інтерпретації текстів, культурних ідей та повідомлень, що тісно пов'язані з вищенаведеними аспектами історії та географії цієї країни. Таким чином, в індонезійській мові зустрічається багато прикладів культурно-специфічної лексики, що вимагає глибокого дослідження. Переклад таких лексичних одиниць часто вимагає пояснення культурного контексту, або використання вдалих адаптованих запозичень, що суттєво ускладнює роботу перекладача.

Найпростішим прикладом культурно-специфічних термінів є назви їжі та страв, які можуть не мати відповідників в українській мові, або сприйматися інакше через різний культурний досвід. Зазвичай, для перекладу назв страв, застосовується техніка транслітерації, проте бувають випадки, коли транслітерування та пояснення терміну в дужках, або приміткою не передає термін достатньо зрозуміло. Наприклад, слово «nasi» перекладається українською як «рис» може не завжди означати крупу. Мова може йти про основу їжі, гарнір. Цікаво, що слово «такан» (їсти) в розмовній мові часто інтерпретується, як «їсти рис». Водночас, для всіх страв які подаються із рисом, є окремий термін «lauk-rauk». Мова може йти про м'ясо, овочі чи тофу, але все буде назване одним словом - lauk-rauk. Це може становити певну складність при перекладі на українську мову, адже в цій мові нема одного лексичного відповідника цим стравам.

Також поширеними прикладами лексем, що важко перекладаються є релігійні терміни та назви свят та традицій. Індонезія є країною, що налічує представників багатьох релігій та має безліч традицій, що варіюються від географічного положення того чи іншого народу чи етнічної групи. Таким чином, деякі терміни можуть не бути широкоживаними та викликати труднощі в розумінні навіть серед жителів цієї країни, що не тісно знайомі з культурними особливостями певних народів. В таких випадках, перекладач коротко пояснює походження терміну знаходячи зрозумілі для читача приклади та не перевантажуючи його не важливими деталями. Примітки часто не передбачені у коміксах, тому перекладач має бути лаконічним у поясненні важких термінів.

Отже, перекладаючи культурно-специфічну лексику, важливо вміти розпізнавати її та бути спроможним з'ясувати культурний контекст, що може зайняти багато часу через значне різноманіття індонезійського народу. Після цього перекладач має обрати стратегію перекладу. Основною технікою є запозичення якому допомагає транслітерація. В такому випадку перекладач записує оригінальний варіант слова записуючи його зрозумілими для реципієнта мовними знаками. Часто перекладач додає пояснення до цього слова. Іншою технікою для передавання лексики, яку важко перекласти є описовий переклад. Тобто перекладач має пояснити термін кількома словами. Наприклад, «sambal» – гострий соус. Таким чином перекладений текст сприймається легко читачем. Проте, ця техніка може бути незручною для перекладу мальовисів через обмеження в об'ємі тексту. Найрадикальнішими техніками будуть знаходження функціонального еквівалента та адаптація. В такому випадку слово повністю замінюється на схожий термін в мові перекладу, що є зрозумілим для читача, але нівелює особливість мови джерела та культурний контекст.

2.5.3. Переклад ідіом.

Ідіома – стійкий, неподільний, специфічний для кожної мови вислів, що називає образно сформульоване єдине поняття, значення якого не відповідає словам-складникам. Ідіома характеризує своєрідність світосприймання

представників конкретного народу, має неповторний національний колорит, що втрачається при перекладі на іншу мову. [Літературознавча 2007, 406]

Переклад ідіом – це кропіткий процес, який вимагає не тільки знання мови джерела, а й орієнтування у культурних особливостях народів, які спілкуються цією мовою. Дослівний переклад ідіом часто призводить до непорозумінь, що можуть ускладнювати процес читання, ба навіть створювати казуси та спричиняти помилкове сприйняття тексту. Існує кілька стратегій для перекладу фразеологізмів. Першою є еквівалентна, що базується на знаходженні повного відповідника у мові перекладу, що має те саме, або схоже значення. Якщо є можливість підбору відповідного за значенням фразеологізму – це найкращий варіант для перекладу, оскільки вдається влучно передати сенс та образність повідомлення. Прикладами індонезійських ідіом, що мають повний відповідник в українській мові є «anak emas» (золота дитина) та «cuci tangan» (умити руки (досл. мити руки)).

Якщо неможливо знайти повний відповідник, варто спробувати знайти ідіому, яка передає основне значення, але, можливо, містить інший образ чи має своєрідний відтінок, проте однаково викликає схожу асоціацію при сприйнятті. Такий спосіб перекладу називатиметься «знаходженням часткового відповідника». Наприклад, індонезійський фразеологізм «angkat topi» (підняти капелюх) є дуже схожим до українського «зняти капелюх», або «низький уклін». Також, ідіома «main mata» (грати очима) має зрозуміле значення та одразу асоціюється з українським фразеологізмом «стріляти очима». Отже, ідіоми мають однакове значення і навіть збігаються у використанні схожих образів, проте мають незначні відмінності при дослівному перекладі, що має бути враховано.

Цікавим прикладом схожими за перекладом, але різними за значеннями ідіомами є «buaaya darat», що можна перекласти, як «крокодилові сльози». Індонезійською мовою «buaaya darat» означає чоловіка, який любить гратися з жіночими почуттями. Ця ідіома виникла через культуру бетаві в Індонезії, яка вважає, що крокодили символізують вірність. Український читач сприйняв би

цю ідіому зовсім інакше, трактуючи її як висловлення удаваного співчуття. В подібних випадках перекладач має знайти інший відповідник, а не перекладати дослівно. [Larasati 2022, 73]

Наступною стратегією при перекладі ідіом є описовий переклад. Якщо прямого відповідника немає, перекладач змушений передати значення ідіоми описово, використовуючи звичайні слова. Це може значно збіднити насиченість та колоритність повідомлення, проте дасть змогу читачу зрозуміти написане правильно та уникнути непорозуміння. Наприклад, індонезійська ідіома «gigit jari» (досл. кусати палець), не має сенсу при дослівному перекладі, тому краще вдатися до описового перекладу пояснюючи значення сказаного (залишитися ні з чим, розчаруватися). Варто зазначити, що цю ідіому можуть помилково перекладати українською як «кусати лікті». Проте, значення цих фразеологізмів має відмінності, а тому може спричинити помилкове сприйняття речення.

Цікавими та розповсюдженими ідіомами в індонезійській мові є такі: «makan angin» (їсти вітер), що означає прогулятися, розвіятися; «buaaya darat» (сухопутний крокодил) – бабій; «kepala dingin» (холодна голова) – розсудливий; «nasi sudah menjadi bubur» (рис вже став кашею) – що сталося, те сталося; «gulung tikar» (згорнути килимок) – збанкрутувати.

Набагато рідше перекладачі вдаються до дослівного перекладу ідіом із поясненням. Такий засіб може використовуватися для того, щоб зацікавити аудиторію показавши культурну специфіку мови джерела, навести цікавий приклад чи обіграти це комічно, викликаючи відповідну реакцію в реципієнта. Якщо фразеологізм настільки глибоко вкорінений в культурі й не має ні відповідників, ні лексем, які можуть передати його значення мовою перекладу, його можуть залишити в оригінальному вигляді, або змінити за допомогою транслітерації.

Отже, при перекладі індонезійських ідіом варто враховувати культурну специфіку, адже багато ідіом можуть мати культурне, історичне чи традиційне підґрунтя. В такому випадку, перекладач має бути добре ознайомленим зі специфічними особливостями регіонів та етнічних груп, щоб мати змогу

зрозуміти значення фразеологізму безпомилково та інтерпретувати його для читача. Варто також пам'ятати, що ідіоми можуть мати різні рівні формальності, тому переклад має збігатися із загальним стилем тексту. Правильний переклад ідіом допомагає передати емоційний зв'язок, колоритність та стилістику тексту, тому це завдання є напрочуд важливим для досягнення успішного результату перекладу та позитивного відгуку аудиторії зберігаючи автентичність авторського тексту.

2.5.4. Лексичні способи вираження ввічливості.

Поняття ввічливості в індонезійській мові є предметом дослідження зі сторони його лексично-семантичних особливостей, адже ґрунтується саме на підборі правильних лексем. В індонезійській мові відсутні граматичні конструкції, які впливають на стилі ввічливості, проте важливим є саме використання слів, що будуть доречними у формальному чи неформальному контексті.

Основною рисою ввічливого стилю в індонезійській мові є використання відповідних звертань та займенників. В індонезійській мові є два займенники, що позначають слово «ти»: ввічливий варіант «Anda», що близький до українського «Ви» та неформальний «kamu». Відповідними до цього, є два займенники, що позначають слово «я»: формальний «saya» та неформальний «aku». Проте, при звертанні у шанобливому тоні заведено уникати прямого використання навіть займенників «Anda» та, подекуди, «saya». Поширеними є варіанти «bapak» для чоловіків та «ibu» для жінок. Насправді ці лексеми можна перекладати, як «батько» та «мати», проте вони широко використовуються і у формальних ситуаціях при звертанні до викладача, керівника чи старшої особи. Часто зустрічається також звертання відповідне до посади людини. Наприклад, «Pak Guru» чи «Dokter». Також, варто зазначити варіанти формальних звертань, що застосовуються до людей, які мають однаковий статус, або ненабагато старші. Для чоловіків це «Kakak», «Abang» чи «Mas», для жінок – «Mbak».

Окрім прикладів звертання, ввічливість також появляється через використання непрямих запитань та прохань, пом'якшуючи їх. Також розповсюдженими є ввічливі частинки «ya», «dong», «nih», «loh» які пом'якшують висловлювання.

Певні лексичні відповідники ввічливих звертань ми знаходимо і в українській мові, тому застосування прямого перекладу є достатньо влучним. Проте, варто звертати увагу на переклад таких слів, як «barak» та «ibu», щоб уникнути непорозумінь. В такому випадку можна послуговуватися словами «пан», «пані», або замінити вищеназвані звертання на ім'я. В українській мові немає часточок ввічливості, тому такі речення варто перекладати намагаючись передати ввічливість та м'якість висловлювання підбираючи влучні лексеми, уникаючи різких неформальних звернень.

2.5.5. Переклад сленгу.

Сленг — ненормативна лексика, різноманітна семантично й стилістично, притаманна мовленню певних соціальних прошарків чи спеціалістів. Термін запроваджено англійською лексикографією початку XIX ст. До сленгу відносяться також діалектизми, вульгаризми, професіоналізми, жаргони тощо, будь-які емоційно-експресивні новотвори певної соціальної субкультури.

[Літературознавча 2007, 406, 514]

Використання сленгу широко розповсюджене серед носіїв індонезійської мови, особливо молоді. Приклади використання сленгових скорочень, жартів зустрічаються як в живому мовленні, так і в Інтернеті та приватних листуваннях. Маючи на меті, захопити увагу широкої аудиторії, автори коміксів часто використовують популярний сленг у своїх творах. Бувши мінливою частиною мови, сленг є достатньо важким для перекладу. Особливої складності викликає підбір відповідників у мові перекладу, адже часто сленг може слугувати відображенням певного суспільного явища чи бути зумовленим історичним, культурним, попкультурним контекстом, що є зрозумілим тільки для носіїв. В такому випадку, варто детально дослідити походження того чи іншого слова та знайти підхожий йому відповідник, або використати транслітерацію, коротко пояснивши значення цього слова. Також, в деяких випадках варто уникати

прямого перекладу, адже він може бути неправильно інтерпретованим та сприйнятим читачем через різницю у культурних особливостях. Переклад сленгу має бути актуальним та зрозумілим і викликати у читача таку емоцію, яку мав на меті отримати автор. Сленг, як і гумор є важливим аспектом твору та часто передає авторський стиль та певні особливості тексту.

В індонезійській мові сленг часто утворюється за допомогою скорочень слів чи виразів, акронімів, запозичень з інших мов, або діалектів. Часто зустрічаються також каламбури – «pelesetan», коли слова навмисно перекручують задля досягнення комічного ефекту.

Опускаючи запозичення з іноземних мов, наведемо приклади популярного сленгу в індонезійській мові та спробуємо знайти українські відповідники. Слово «ngakak» у сучасному сленгу означає «реготати» та може виражатися на письмі, як «wkwkwk». Використання цієї комбінації літер для позначення звуку сміху часто зустрічається у вебтунах. Слова «sans» та «gans» є скороченнями від «santis» (красива) та «ganteng» (гарний) і використовуються в неформальному контексті. Скорочення «YGY» (читаємо «є-ге-є») є аббревіатурою до виразу «Ya Gak Ya», що має значення «чи не так?». Часто використовується у кінці стверджувального речення. «Garing», що дослівно перекладається, як «хрусткий» часто використовують описуючи нецікаву людину чи жарт. Слово «mleyot», що перекладається, як «згинатися» чи «в'янути» використовується в зовсім іншому значенні для передання емоції замилювання чимось. Українською можемо перекласти, як «розтанув» чи більш сленговий відповідник «поплив». Проте, це слово може й використовуватися у значенні «бути виснаженим».

Окрім наведених прикладів, в коміксах та вебтунах часто використовуються такі сленгові слова та вирази: «siu» та «sou» є неформальними зверненнями до друзів, як от «чувак»; «gokil» або «goks» може використовуватися для того, щоб позначати захват від чогось, хоч походить від слова «gila» (божевільний); «mantul», що є скороченням від «mantap betul» означає «справді круто». Для опису почуттів часто використовуються: «mager»

(від «malas gerak») – «надто лінивий, щоб рухатися»; «baper» (від «bawa berasaan») використовується для позначення надмірної емоційності та може бути перекладене українською, як «занадто ніжний» з негативним відтінком; «kerо» є прикладом сленгу, що походить з іншої мови (хоккієнська, або тайванська) та має значення «надмірно допитливий»; «ngenes» означає «жалюгідний» та часто використовується для опису того, хто є постійно самотнім модифікуючись до «jones» (від «jomblo ngenes»); «puyeng» описує відчуття розгубленості; «santuy», перевернута форма слова «santai», що означає «розслабся»; «sewek» - дівчина та «sowok» - хлопець; «sotoy» - всезнайко, або хвалько; «curhat» походить від «curahat hati» (щира сповідь) та означає «розповідати комусь про свої почуття чи хвилювання».

Також, декілька прикладів розмовних скорочень, які утворилися шляхом зміни порядку літер в слові. Слово «kuu», що є перевернутою формою «uuk», що використовується для запрошення та має значення «давай...». «Sabi» - перевернута форма слова «bisa» (могти) та означає вираження згоди, як от «зможу!». Слово «ngab», що походить від «bang» та використовується, як форма звертання до старшого брата, або старшого чоловіка в компанії. Цікавими також є слова «lo/lu» (ти) та «gua/gue» (я), що є поширеними у джакартському сленгу займенниками.

Словник сленгових термінів постійно розширюється та змінюється. З часом певні слова можуть змінювати своє значення під впливом інших культур та мов, популяризації серед нових груп населення чи субкультур, інтернет та попкультурні тренди. Саме тому перекладач має перевіряти актуальність інтерпретації сленгових виразів та підбирати відповідники залежно до контексту та стилю висловлювання. Правильний переклад сленгу особливо важливий при роботі з мальописами, адже допомагає передати особливі риси персонажа та встановити зв'язок з авторським стилем. При роботі зі сленгом варто звертати увагу на такі техніки перекладу, як пошук функціональних еквівалентів, адаптація та перефразування чи пояснення часто із використанням транслітерації. Останній підхід часто використовується серед перекладачів

коміксів та особливо азійської літератури та знаходить прихильність серед читачів, адже допомагає їм зануритися глибше в оригінальну культуру та мову твору. Наприклад, поціновувачі японських коміксів «манга» часто надають перевагу транслітерації таких слів, як «сенсе» (先生/ せんせい – вчитель), «семпай» (先輩/ せんぱい – старший) чи «кавай» (可愛/ かわいい – милий) використовуючи їх замість українських відповідників. Отже, такий спосіб перекладу також може бути використаним для збереження культурної автентичності тексту.

2.5.6. Гра слів в індонезійській мові, особливості перекладу.

Гра слів — використання звукової, граматичної форми мовних одиниць для створення несподіваних фонетичних та семантико-стилістичних ефектів, що базується на обігріванні суголосся при відмінностях у їх значеннях. Г. с є тавтологія, евфемізм чи посилення на нього, омонім, з її допомогою досягають комічного чи сатиричного зображення. [Літературознавча 2007, 239]

Гра слів є дуже поширеною в індонезійській мові та описується терміном «plesetan». Такі гумористичні вирази часто використовуються в розмовному мовленні, жартах, інтернет-спілкуванні та, звісно, знаходять своє вираження й у коміксах та інших видах передусім розважальної літератури. В індонезійській мові налічується декілька типів побудови таких виразів. Першим є гра слів за допомогою омофонії – використання слів, що мають схоже звучання, але є різними за значенням. Прикладом є використання слова «garing» у його сленговому та звичайному значенні. Можна сказати: «Orang itu garing banget, bikin garing kerupuk!» (досл. «Ця людина така нудна (хрустка), що робить крупук (назва закуски) сухим!»). так само, сленгове використання слова baper може використовуватися для гри слів: Jangan baper! Nanti kamu baper air mata! (Не бери близько до серця! Потім понесеш сльози.) Baper (1) від виразу «bawa perasaan» (брати близько до серця), (2) «bawa» та префікс per- утворюють слово «baper».

Другим типом утворення гри слів є гра зі скороченнями або словами схожими за написанням. В такому випадку також можна використати сленгові слова, як от «Dia itu jones banget, tapi hari jonesin diri», що можна перекласти, як «Він такий жалюгідний (одинокий), що робить себе ще більш одиноким». В такому випадку слово jones набуває форми дієслова в другій частині речення, що допомагає створити дотепну гру слів. Також, частою є зміна або перестановка літер чи слів. Також, знаходимо приклади використання багатозначних слів, як от «kasau» (безлад та розбивати) чи «bisa» (могти та отрута). Використовуючи ці слова в одному реченні можна досягти комічного чи неочікуваного повороту та викликати відповідну емоцію в читача. Також зустрічаємо спосіб побудови кумедних слів за допомоги використання частинки lah- в кінці слова, що використовується для створення емоційних наголосів, наприклад відтінку байдужості.

Переклад речень де використовується гра слів є напрочуд важким завданням. Зазвичай важко досягнути того ж ефекту використовуючи прямий переклад, адже мова перекладу може не містити схожих значень наведених лексем. Тому, варто вдаватися до транспозиції та модуляції, а також шукати функціональні еквіваленти для кращої передачі повідомлення. Можливим також є використання техніки адаптації, проте ця техніка може радикально змінити текст та навіть сенс висловлювання, а, отже, часто не є бажаною у використанні.

Впізнавання та розуміння декількох значень слів, відтінків закінчень та часточок, вміння розрізняти слова, що утворюють сучасний сленг та популярні скорочення є важливою навичкою для перекладача. Це вміння особливо стає в пригоді перекладаючи мультимедію, що можуть містити безліч подібних жартів побудованих на грі слів, виразів із часточками, що додають емоційності та скорочень. Таким чином, важливо розвивати навички впізнавання таких лексем та конструкцій в тексті та розширювати свій словниковий запас поповнюючи його сучасними словами та словосполученнями.

2.5.7. Переклад ономапей.

Ономатопея — звуконаслідування, а також словотворення через наслідування звуків живої та неживої природи. Напр.: гав-гав, ку-ку, му-му і гавкати, кукувати, мукати. [Єрмоленко 2001, с. 115]

Ономатопеї є одними з найпоширеніших лексем, що використовуються у мальовисах. Вони допомагають автору передати загальну атмосферу середовища в якому відбуваються події, занурити читача в певний емоційний стан. До прикладу, проста ономатопея "кап-кап" може супроводжувати зображення дощу та допомагати аудиторії краще уявити дощовий день. Так само ономатопея "тік-так" може доповнювати ілюстрацію годинника та занурювати читача в середовище чи вказувати на швидкоплинність часу в історії. Таким чином, автори часто послуговуються ономатопеями для збагачення малюнку діями та звуками.

Ономатопеї є формами слів, які важко піддаються перекладу. Для влучного передання сенсу перекладач має локалізувати ономатопеї для того, щоб читач міг одразу впізнати та правильно їх інтерпретувати. Використання транслітерації в такому випадку є часто недоречним і може ввести аудиторію в оману та ускладнити сприйняття тексту. Дуглас [Daughlas 1999, 1] пояснює, що ономатопеї існують в усіх мовах, проте в кожній вони різні. Наприклад, найпростіші ономатопеї для позначення звуків тварин можуть звучати по-різному залежно від мови. Так знайомий кожному звук півня «кукуруіку» частково збігається з індонезійським «kukuruuyuk» (вимова: кукуруюк). Проте, звук квакання жаби «ква-ква», індонезійською звучатиме як «krok krok» (вимова: крок крок). [20]¹³

Інші приклади ономатопей похідних від звуків тварин у індонезійській мові є такими: бджола – «ngung» або «berdengung», пташка – «cicit», або «menicicit», кіт – «ngeong» або «mengeong», курка – «cicit» або «mencicit», ворона – «gak..gak», корова – «mo», «boo» або «melenguh», собака – «guk...guk»

¹³ [20] Julianto, Ari Onomatopoeia in English and Indonesian. URL: <https://skripsi-fkip-inggris.blogspot.com/2013/12/onomatopoeia-in-english-and-indonesian.html>

або «menggonggong», мухи –«nguung» або «berdengung», півень – «kukuruyuk» або «berkokok», вовк –«auiui» або «melolong» [Moeliono1988, 54]

Інші природні звуки: вітер – «siiir» (укр. відповідник «ш-ш-ш»), вода – «sprat» («хлюп»), хрускіт дерев – «kreek» (не має точного відповідника), грім – «gledar» («ба-бах»). [20]

Сяхбана [Syahbana 2005, 2] пише, що так само як в англійській мові, в індонезійській ономаітопії формуються зі звуку, який видає предмет. В цій мові навіть знаходять деякі назви предметів, що походять від звуків: «mesin tik» (друкарська машинка), «penjepret» (степлер), «remantik» (запальничка).

Далі наведені приклади індонезійських ономаітопій для позначення звуків предметів: Dor – глухий удар чи постріл (укр. відповідник «гуп» чи «бух»); doar – сильніший та гучніший відповідник попереднього; bib – клаксон чи високий сигнал («біп»), toing – звук, що позначає пружність чогось, що відскочило чи коливається, як пружина чи струна («дзинь», «бринь»), buuk – глухий, м'який удар, часто від падіння («плюх»); ruk – короткий, глухий удар або дотик («тюк», «туп»), kretak – хрускіт, тріск («хрусь»), clup – сплеск («бульк»), kreek – скрип, sreet – шурхіт чи свист («шурх»), tik..tik – цокання, крапання («тік-так», «кап-кап»), buaar – гучний звук вибуху («бах»), ting – високий металевий звук («дзінь»), tong – низький металевий звук («бам»).

Приклади звуків, що видає автомобіль: гудок – «tin..tin»; мотор – «bruum»; шини – «ciit». Звуки потягу: переїзд – «jus..jus», «juk gijak gijuk»; гудок – «tuut...tut». Інші механічні звуки: камера – «skick» або «jepret»; телефон – «kring» або «dring». [20]

Висновки до другого розділу

Ознайомившись із характерними особливостями перекладу мальописів та викликами, що пов'язані із ними, доходимо висновків, що переклад коміксів передбачає: вміння аналізувати візуальну складову та опрацьовувати текст разом із емоційними відтінками, що він транслює; застосування різних технік перекладу для того, щоб якомога влучніше передати стиль автора; врахування

лінгвістичних відмінностей мови джерела та перекладу (індонезійської та української) та лексико-семантичних особливостей.

ВИСНОВКИ

Завершивши аналіз навчальних та академічних текстів та тематичних статей пов'язаних із темою «лексико-семантичні особливості перекладу» та доповнивши їх дослідженням лексичних особливостей індонезійської мови, робимо висновки про важливість суміжного вивчення цих тем та практичного застосування отриманої інформації та навичок задля забезпечення задовільного результату в перекладі малюнків з індонезійської мови. Актуальність цієї теми була неодноразово доведена за допомогою порівняльного та статистичного аналізу та опрацьована посилаючись на праці перекладачів та лінгвістів, що досліджують особливості перекладу коміксів. Ця робота є поєднанням теоретичної бази та практичних порад, що допомагають комплексно дослідити тему лексико-семантичних особливостей перекладу

мальовисів з індонезійської мови українською та досягти якісної інтерпретації задля ознайомлення українського читача з культурою Індонезії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підпригора С. В Українська графічна проза на шляху до популярності. 2016. URL: <https://www.ideo-grafika.com/ukrainian-grafik-novels>
2. Привид Києва – як це було? URL: <https://www.ranok.com.ua/blog/privid-kieva-yak-tse-bulo-1059.html>
3. Хімаван П. Теоретична граматики індонезійської мови: підручник. Київ, Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 312 с.
4. Asia's Sleeping Tiger, Awakened: Indonesian Webtoon Market. URL: <https://ccci.am/asias-sleeping-tiger-awakened-indonesian-webtoon-market/>

5. Bain, Marc How Japan's global image morphed from military empire to eccentric pop-culture superpower. URL: <https://qz.com/1806376/japans-image-has-changed-from-fierce-to-lovable-over-the-decades>
6. Belinda, Yohana Indonesia taps into global webtoon markets. URL: <https://news.animenomics.com/p/indonesia-taps-into-global-webtoon-markets>
7. Boneff, Marcel Komik Indonesia / Trans. by Rahayu S. Hidayat. Kepustakaan Populer Gramedia, 2008. 236 c.
8. Borodo, Michał Re-Imagining Comics Translation. inTRAlinea, Special Issue, 2023. URL: https://www.intralinea.org/specials/article/re_imagining_comics_translation
9. Brandon, James R. Theatre in Southeast Asia. Harvard University Press, 1967. 370 c.
10. Comics in Translation / edit. Federico Zanettin. St. Jerome Publishing, 2008. 321 c.
11. Daughlas, Jim The Use of Onomatopoeia and the examples in English, 1999.
12. Djengar, Dwi Noverini A Students Guide To Indonesian Grammar. Oxford University Press, 2003. 198 c.
13. Eisner, Will Comics and sequential art. Tamarac, Florida, Poorhouse Press, 1985. 154 c.
14. Genette, Gérard Seuils. Paris, Seuil, 1987. 426 c.
15. Hanafi, Nurachman Teori dan Seni Menerjemahkan. Nusa Indah, 1986. 90 p.
16. Horwitz, E. K., Horwitz, M. B. and Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 70(2). C. 125–132. DOI: 10.1111/j.1540-4781.1986.tb05256.x
17. Horwitz, E. K., Horwitz, M. B. and Cope, J. Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 70(2), 1986. C. 125–132.

18. James N. Sneddon *A Comprehensive Grammar of Indonesian*. Routledge, 1996. 387 c.
19. Jankowski, Jakub *O przekładzie komiksu, czyli uwagi teoretyczno praktyczne o tłumaczeniu graficznym. Między Oryginałem a Przekładem* 3, 2014 №. 25. C. 67–85.
20. Julianto, Ari *Onomatopoeia in English and Indonesian*. URL: <https://skripsi-fkip-inggris.blogspot.com/2013/12/onomatopoeia-in-english-and-indonesian.html>
21. Karap, Zsuzsanna *The possible benefits of using comic books in foreign language education: A classroom study*. *Training and Practice*, 2017. Volume 15. ISSUE 1–2. C. 243-260. DOI: 10.17165/TP.2017.1-2.14
22. Karna, Mustaqim *Mumbling Our Comic: An Overview of Indonesian Comic Books ' Condition*, *International Journal of Comic Art* 9 (1): 311–31, 2007. 9 c.
23. *Kisah Wayang Beber, Wayang Tertua di Indonesia*. Portal Informasi Indonesia. URL: <https://indonesia.go.id/kategori/keanekaragaman-hayati/509/kisah-wayang-beber-wayang-tertua-di-indonesia>
24. Krashen, S. (1993). *The power of reading*. Englewood: Libraries Unlimited, Inc.
25. Larasati, Shinta Dwikanti; Rasikawati Ira *Problems and Strategies in Comics Translation*. *International Dialogues on Education*, Vol. 9 Issue 1, 2022.
26. Lent, John A. *Asian Comics*. University Press of Mississippi, 2015. 356 c.
27. MAL'OPUS. URL: https://malopus.com.ua/about_us
28. Margarito, Maria Grazia *En accompagnement d'images... d'autres images parfois (notes sur des apartés de la BD)*. *ETUDES DE LINGUISTIQUE APPLIQUÉE*. vol. 138, 2005. C. 243-255
29. Marsh, R. K. *Teaching French with the comics*. *The French Review*, 1978, 51(6). C. 777– 785.

30. Moeliono, Anton Tata Bahasa Baku Indonesia. Jakarta, Balai Pustaka, 1988. 624 c.
31. Nasha Idea. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Nasha_idea
32. Nida, Eugene A., and Charles R. Taber. The Theory and Practice of Translation, With Special Reference to Bible Translating, Leiden: Brill, 1969. 200 c.
33. Peterson, Robert S. Comics, Manga, and Graphic Novels: A History of Graphic Narratives. Greenwood, 2010. 274 c.
34. Pilcher, Tim; Brooks, Brad The Essential Guide to World Comics. Pavilion Books, 2005. 319 c.
35. Popa, N. L. and Tarabuzan, E. O. Using comic strips in teaching and learning French as foreign language: Changes in motivational beliefs. Review of Artistic Education, 2015, 10. C. 273–278.
36. Syahbana, Ahmad Onomatope dalam Bahasa Indonesia, 2005.
37. Ushio Azusa With a Ukrainian flying ace, ‘Ghost of Kyiv’ manga a big hit in Ukraine. The Asahi Shimbun. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14800527>
38. Williams, N. The comic book as course book: Why and how. In: Annual Meeting of the Teachers of English to Speakers of Other Languages. Long Beach: EDRS, 1995
39. Zanettin Federico Visual adaptation in translated comics. inTRAlinea Vol. 16,2014. URL: <http://www.intralinea.org/archive/article/2079>

**СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО
МАТЕРІАЛУ**

40. Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Єрмоленко. — К., Либідь, 2001
41. І. Р. Вихованець Українська мова: Енциклопедія / редкол: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. — [2-ге вид., випр. і доп.]. К., Вид-во «Укр.енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 692.
42. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, ВЦ «Академія», 2007. Т. 1:А — Л. С. 608.
43. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М — Я. 624 с.
44. Departemen Pendidikan Nasional. Kamus Besar Bahasa Indonesia. Jakarta, Balai Pustaka, 2005.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Аналіз кількості виданих коміксів
у видавництві "Nasha Idea" за країною походження

Аналіз кількості виданих коміксів
у видавництві "MAL'OPUS" за країною походження

